

promene u privrednom, društvenom i kulturnom životu na selu u poljskoj

**katarzyna
piorkowska-
petrović**

institut za pedagoška
istraživanja,
beograd, jugoslavija

Preobražaj agrarne, klasne i socijalno-profesionalne strukture u poljskom selu nakon drugoga svetskog rata uslovljen je, pre svega, društveno-političkim promenama i intenzivnim procesom industrijalizacije i urbanizacije zemlje. Promene u agraru nastale su provedbom poljoprivredne reforme koja je obuhvatila četiri važna problema: zemlja seljaka (društvena struktura seljaka i njihov socijalno-politički status), poljoprivreda i odnos sela i grada, odnosno poljoprivrede i industrije.

Razvoj sela nastavlja se i dalje u skladu sa političkom tehničkoga i društvenog preobražaja sela. Posebno se očekuje poboljšanje agrarne strukture individualne proizvodnje zahvaljujući povećanju površine pojedinih imanja i organizovanju individualnih zemljoradnika u proizvodne kolektive.

U vreme izgradnje narodne Poljske došlo je takođe do burnih promena u kulturno-prosvetnom životu seoskog stanovništva. Prvi zadatak nove vlade bio je likvidacija nepismenosti i uspostavljanje obaveznog školovanja za svu decu do četrnaest godina (posle do petnaest godina). I dalje se vodi dosledna politika u oblasti razvoja kulture, usmerena prevazilaženju razlika u razvoju kulture na selu i u gradu. Pojačava se mreža već postojećih biblioteka, bioskopa, domova kulture, klubova i drugih ustanova tog tipa.

primljeno rujna 1986.

1.1. preobražaj u društveno-profesionalnoj strukturi seoskog stanovništva

—→ Posle drugoga svetskog rata u Poljskoj je došlo do osnovnih preobražaja u agrarnoj strukturi, klasnoj strukturi i socijalno-profesionalnoj strukturi na selu. Ova je pojava uslovljena, pre svega, društveno-političkim promenama te intenzivnim procesom industrijalizacije i urbanizacije zemlje.

Dinamične agrarne promene, posebno u periodu 1944–1949, nastale su realizacijom poljoprivredne reforme donete dekretom Poljskog komiteta nacionalnog oslobođenja i naseljavanjem severozapadnih krajeva zemlje. Reforma je bila prvi i osnovni korak prilagođavanja sela i poljoprivrede novom društvenom uređenju.

Agrarna reforma obuhvatila je četiri osnovna problema:¹⁾

1. problem zemlje (odnosi vlasništva i korišćenje zemlje),
2. problem seljaka na selu (društvena struktura seljaka i njihov socijalno-politički status i odnos sa drugim klasama),
3. poljoprivredni problem (nivo realizacije društvenih potreba za poljoprivrednim proizvodima, kao i društveni uslovi razvoja poljoprivredne proizvodnje),
4. problem odnosa sela i grada te industrije i poljoprivrede (problem smanjenja ekonomskih razlika između te dve oblasti).

U okviru svakoga navedenog problema, poljoprivredna reforma uvodila je ili potakla određene pozitivne promene. Reformom je preneto u vlasništvo države blizu četrnaest miliona hektara obradive zemlje kao i šest stotina dvadeset i pet hiljada neobradive (livade, šume), a od toga trideset i jedna hiljada hektara imovine sa površinom poseda iznad pedeset hektara. Do kraja 1959. blizu 37% površine poljoprivredne zemlje postalo je državno vlasništvo, a preostalih 63% ostalo je u privatnom vlasništvu.

Na bazi raspodele zemlje i formiranja nove forme vlasništva javilo se drugačije poljoprivredno uređenje. Sastojalo se od dva društveno-ekonomska tipa: društveno-poljoprivrednih gazdinstava i individualnih proizvođača. Oba tipa bila su međusobno povezana tesnom kooperacijom. Taj oblik poljoprivrednog uređenja odgovarao je uslovima zemlje i bio je otvoren za društvene potrebe. Kao takav, omogućavao je učešće poljoprivrede u razvoju drugih grana nacionalne privrede.

Društveno-poljoprivredna gazdinstva, na primer, godine 1950. obuhvatala su 10,5% celokupne površine korišćene zemlje, a u toku sledećih nekoliko godina procenat njihovog učešća bio je u neprestanom porastu. Šezdesetih godina, društveni sektor raspolagao je već sa 16,4% korišćene zemlje, a posle 1970. taj se procenat povećao na 18,9% celokupne površine.

Privatni sektor u pedesetim godinama obuhvatao je 89,5% korišćene poljoprivredne zemlje. Reformom se smanjio broj malih imanja (ispod dva hektara) kao i broj velikih imanja iznad dvadeset hektara. Porastao je broj imanja sa površinom od dva do pet hektara i od pet do deset hektara. Ovi podaci pokazuju da je odmah posle rata došlo do brzog razvoja srednjih imanja (tzv. »sredniaczenie wsi«).²⁾ Ta promena i naglašenost imanja srednje veličine u agrarnoj strukturi individualnog proizvođača najbitniji je i vremenski najduže sproveden efekat poljoprivredne reforme. Tako je grupa zemljoradnika koja raspolaže imovinom od pet do deset hektara postala grupa potencijalnih seljaka-zemljoradnika, a grupa zemljoradnika sa imovinom do dva hektara postala grupa potencijalnih zemljoradnika-radnika ili obrnuto. U toku sprovođenja reforme nestala je kategorija tzv. seljaka bezzemljaša. Mnogi od bivših seljaka »nadničara« dobili su status individualnih poljoprivrednika, mnogi su dobili radna mesta u preduzećima, poljoprivrednim gazdinstvima, zadrugama i slično.

1) B. Strużek: Zróżdła społeczno-ekonomicznego postępu wsi i rozwoju rolnictwa w 25-lecie Polski, w: *es Współczesna*, 1969, nr. 7.

2) Videti: M. Czerniewska: Przyczynę do sprawy zesredniczenia wsi w swietle liczb Narodowego Spisu Powszechnego 1950 r., u knjizi: *Zagadnienie Ekonomiki Rolnej* (2); F. Kolbusz: Charakter ewolucji społeczno-ekonomicznej wsi i rolnictwa, u knjizi: *Wies jako srodowisko wychowawcze*. Materiały na konferencie naukowa. Krakow: 1976.

Reforma je takođe doprinela porastu globalne poljoprivredne proizvodnje. U 1949. globalna poljoprivredna proizvodnja u odnosu na 1946. porasla je dva puta te je i dalje bila u porastu. Osim toga poljoprivredna reforma dovela je do korisnih promena u lokalizovanju radne snage s obzirom na položaj zemlje za korišćenje. Na terenu severne i zapadne Poljske značajno je porastao broj individualnih zemljoradnika i radnika u poljoprivrednim zadrugama. Ova teritorijalna migracija radne snage nije dovela do pogoršanja stanja u rejonima iz kojih se odlazilo. Na taj način smanjena je agrarna prenaseljenost, što je koristilo agrarnoj strukturi u rejonima migracije, porastu dohotka individualnih poljoprivrednih proizvođača, porastu produktivnosti rada i porastu vrsta poljoprivredne proizvodnje.

U toku poljoprivredne reforme došlo je i do značajnih promena u klasnoj strukturi seljaka Narodne Republike Poljske.³⁾ Učvrstila se pozicija zemljoradnika koji su imali u vlasništvu imovinu od dva do pet hektara zemlje. Upravo je ta grupa individualnih poljoprivrednika reformom dobila najviše. Stvorena su brojna (blizu tri stotine pedeset hiljada) gazdinstava individualnih proizvođača, kategorija seljaka koja kasnije postaje glavna društvena baza iz čijih se redova regrutiraju zemljoradnici kooperanti u zadružnim organizacijama.

Poljoprivredna reforma, pored agrarnog preobražaja, donosi i promene u društvenoj strukturi i položaju žitelja na selu. Kada se govori o društvenoj strukturi sela u Poljskoj, treba imati u vidu sistem seoskih klasa, društveno-profesionalne kategorije, njihove uzajamne odnose i interese.

U poljskoj sociološkoj literaturi prezentirano je nekoliko šema koje prikazuju društvene strukture preciziranjem sastava društveno-profesionalnih kategorija seoskog stanovništva. Ovakvu podelu seoskih porodica na društveno-profesionalne kategorije dobro je izveo Jan Turowski⁴⁾ na osnovu istorijsko-socioloških izvora.⁵⁾ On je uočio među seoskim porodicama tri tipa: najbrojniji tip – isključivo poljoprivredni (27,3⁰/o); zatim tip sa dve profesije: seljačko-radnički (10,5⁰/o) i radničko-seljački (12,5⁰/o). Pored ovih tipova seoskih porodica, izdvaja se i radnička porodica (8⁰/o–10⁰/o) koja živi na selu, ali radi u profesijama koje nisu direktno vezane za poljoprivredu.

Korisna je i tipologija društveno-profesionalnih kategorija seoskog stanovništva izrađena u Institutu poljoprivredne ekonomije (IER). Kao kriterij izdvajanja tipova i kategorija porodica uzete su sledeće karakteristike: formalni odnos članova porodice prema zemlji kao sredstvu proizvodnje i izvoru dohotka, zaposlenje van poljoprivrede i visina ličnog dohotka. Sličnu podelu seoskih porodica na društvene kategorije razvio je još V. I. Lenjin (1870–1924) u svojim radovima posvećenim poljoprivrednoj delatnosti, a posebno klasnim odnosima na selu. Le-

3) R. Turski, K. Lapińska-Tyszka (i) W. Nowak: Przemiany klasy chłopskiej, u knjizi: **Kształt struktury społecznej. Studia do syntezy** (red. W. Wesolowski), Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk: PAN, 1978, str. 50.

4) J. Turowski: Struktura i funkcje rodziny a teoria rodziny nuklearnej, u knjizi: **Przemiany rodziny polskiej** (red. Komarowska J.), Warszawa: CRZZ, 1975, str. 242–259.

5) Videti: I. Thomas (i) F. Znaniecki: Chłop polski w Europie i Ameryce, Warszawa: LSW 1976; M. Kwasniewska-Trawńska: Sytuacja społeczna kobiety wiejskiej w ziemi krakowskiej w latach 1880–1914, **Prace i Materiały Etnograficzne**, 1967, t. 10, zeszyt 2; K. Dobrowolski: Tradycyjna rodzina chłopska w południowej Polsce na przełomie XIX i XX wieku, u knjizi: **Studia nad życiem społecznym i kultura**, Wrocław: 1966, str. 198–242; J. Turowski: Rodzina chłopska w okresie lat 1864–1918 w świetle źródeł pamiętnikarskich, **Łódzkie Studia Etnograficzne**, 1967 (9); D. Markowska: Gospodarstwo i rodzina w tradycyjnej kulturze chłopskiej, u knjizi: **Z polskich studiów slawistycznych**, Warszawa; 1967; D. Markowska: Rodzina wiejska na terenie dawnej puszczy Zielonej, u knjizi: **Kurpie — Puszcza Zielona**, Wrocław: Zakł. Nar. im. Ossolińskich, 1961, str. 95–161.

njin je uočio: poljoprivredni proletarijat, poluproletarijat, zemljoradnike sa malim posedima, zemljoradnike sa imovinom srednje veličine poseda i krupne posednike. Međutim, pokazalo se da u savremenim uslovima u Poljskoj nije moguće ograničenje na samo pet kategorija seoskih porodica. Klasifikacija Instituta poljoprivredne ekonomije dopunila je tipove savremenih seoskih porodica kategorijama zemljoradnika koji stalno rade u nepoljoprivrednim delatnostima i zemljoradnika van svog mesta boravka. Istovremeno treba naglasiti da su danas najbrojnije grupe seoskih porodica čisti zemljoradnici i poljoprivredni proletarijat. Zapažena je tendencija da se u društveno-profesionalnoj strukturi neprestano smanjuje broj lica zaposlenih isključivo u poljoprivredi. Tako se izdvojila grupa stanovništva zaposlenog u državnom sektoru poljoprivrede, npr. u državnim poljoprivrednim gazdinstvima (Panstwowe Gospodarstwa Rolne) poljoprivrednim zadrugama (Spoldzielnie Chlopskie i Rolnicze).

Navedene promene dovele su do značajnih preobražaja u prirodi i stepenu učešća seoskog stanovništva u sistemu zajedničkog rada. Proces preobražaja individualnog rada seljaka u društveno-kolektivni rad širok je i stvara mogućnosti socijalizacije individualne poljoprivredne proizvodnje. U Poljskoj je sada najznačajniji faktor za preobražaj seoskog stanovništva proces stvaranja uslova za podruštvljavanje rada individualnog poljoprivrednog proizvođača, inspirisan i organizovan od državnih institucija i zajednica. To utiče neposredno na dinamiku i pravce promena socijalne strukture sela, na kulturu kao i na status seljaka u društvu. Ta situacija omogućava svestrano i motivisano učešće seljaka u sistemu društvenog rada. Tako orijentisani seljaci imaju bolju perspektivu za svoje pozicije u društvu u poređenju sa tradicionalnim individualnim zemljoradnikom.⁶⁾

Rezultati mnogih socioloških istraživanja pokazuju da razne kategorije zemljoradnika karakteriše izraženija profesionalna odgovornost u današnjim uslovima kao i osećaj pripadnosti grupi kako **socijalno-kulturnoj** tako i **profesionalnoj**. U poslednjih trideset godina poljoprivreda je prestala da bude jedini prirodni način života seoskog stanovništva. Ona je postala samo njihovo radno mesto, odnosno mesto njihove privredne aktivnosti. Ta konstatacija posebno se odnosi na najmlađe generacije zemljoradnika. Analizirajući profesionalni stav mladog stanovništva na selu E. Jagiello-Lysiowa zaključila je da »Kod mlade generacije zemljoradnika raste nivo profesionalne svesti i sebe smatraju samostalnom profesionalnom grupom što sveobuhvatno govori o tekućem procesu formulisanja poljoprivrede kao profesije.«⁷⁾ Stvaranje profesionalnog modela u svakodnevnom životu i u poljoprivrednoj aktivnosti odvija se u raznim vidovima: u usmeravanju delatnosti seoskih porodica, u razdvajanju proizvodne funkcije od pratećih kao i u uključivanju specijalizovanih proizvođača u veće jedinice (kombinate, zadruge).⁸⁾

Drugi faktor profesionalizacije rada zemljoradnika jeste nastanak već prije spomenutih poljoprivrednih organizacija, tj. državnih poljoprivrednih dobara i zadruga. Radnici zaposleni u radnim organizacijama tog tipa predstavljaju profesionalnu grupu žitelja sela. Danas oni čine preko 20% svih zaposlenih u poljoprivredi. Mnoga istraživanja pokazuju da

6) R. Turski, K. Lapińska-Tyszka (i) W. Nowak: Przemiany klasy chlopskiej, u knjizi: **Kształt struktury społecznej. Studia do syntezy** (red. W. Wesolowski), Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk: PAN, 1978, str. 68.

7) E. Jagiello-Lysiowa: Zawód rolnika w świadomości społecznej dwóch pokoleń wsi, Warszawa: KIW, 1969, str. 66.

8) B. Galeski: Chłopi i zawód rolnika. Studia z socjologii wsi, Warszawa: PWN 1963, str. 64—65.

je socijalni položaj kvalifikovanih radnika na državnim poljoprivrednim dobrima viši u odnosu na individualne radnike (materijalna situacija, stambena i socijalna, nivo obrazovanja).⁹⁾

Generalni stavovi poljoprivredne politike zemlje predviđaju stalni rast značaja državnih poljoprivrednih dobara (PGR) u sistemu proizvodnje i procesu modernizacije i socijalizacije celokupne poljoprivrede. Takav je tip upravljanja zemljom kod zemljoradnika popularniji od poljoprivredne zadruge. Ustupanje zemlje i prelazak na rad u državna poljoprivredna dobra prihvata se kao korisno rešenje. Praksa takođe pokazuje da se ne može poreći da i poljoprivredne zadruge daju mogućnost formiranja profesionalnog modela poljoprivredne proizvodnje. Sa sociološke tačke gledišta značajno je da poljoprivredne zadruge učestvuju u socijalizaciji poljoprivrede i da su imale značajnu ulogu u procesima migracije, kao i da su stvorile uslove za brži progres dela najsiromašnijeg stanovništva.

Treba obratiti pažnju i na činjenicu da se na selu, pored raznih kategorija poljoprivrednog stanovništva, javlja i tendencija neprestanog porasta broja radnika koji se ne bave poljoprivrednim delatnostima. Sve je više specijalističkih profesija namenjenih uslugama u poljoprivredi. Povećava se i broj administrativnih, prosvetnih, trgovinskih i drugih radnih mesta. Ovakva tendencija razvoja jeste simptom složenijeg procesa širenja funkcija savremenog grada u nove okvire sela. To je jedan od elementarnih faktora postepenog savladavanja dihotomične podele koja je još tu nedavno, bila aktuelna. Donedavno izražena podela društva na gradski i seoski sistem u Poljskoj se polako gubi. Umesto toga formira se jednoobrazni i celovit strukturalni sistem. U toku ovih preobražaja stvara se nova socijalna struktura sela: partikularna autonomija zamenjena je porastom učešća stanovništva sa sela u funkcionisanju čitavog društva.

Značajne promene u socijalno-ekonomskoj situaciji stanovništva na selu nastale su ne samo zbog novih mogućnosti zapošljavanja van poljoprivrede, već i van samog sela. Migracija iz sela u gradove glavni je čini-lac koji je doveo do smanjenja seoskog stanovništva u Poljskoj. Ali treba naglasiti da za obavljanje rada van sela i van poljoprivrede migracija nije jedini put. Poređenje razmera migracije sa sela u gradove pre rata i danas ne daje adekvatnu sliku promena, jer migracija u predratnim uslovima nije uvek značila i mogućnost profesionalnog rada. Potpuno je drugačija situacija u posleratnom periodu. Odlazak iz sela najčešće je napredovanje, a ne degradacija.

Michał Pohoski¹⁰⁾ uočio je da je većina seoske omladine (iznad 80%) doseljene u gradsku sredinu radila na poslovima za koje se tražila odgovarajuća kvalifikacija. Gotovo polovina bavila se intelektualnim radom. Pohoski je zaključio da je 64% iz ove grupe zauzelo više, a 34% iste položaje u odnosu na individualnog zemljoradnika. A u hijerarhiji profesija, 44% iz ove grupe zauzelo je položaj ravan samostalnom zemljoradniku, a 36% viši položaj. Migracija nekvalifikovanih radnika iz sela u gradove bila je veća od migracije omladine sposobne da radi

9) Videti: Raport Sekcji Agronomii Społecznej, Warszawa: PAN, 1968; M. Ignar: Pracownicy PGR, Warszawa: PWN, 1974; J. Pilch: Społeczne problemy załóg PGR, Warszawa: CRZZ, 1974; A. Stasiak: Sytuacja mieszkaniowa pracowników PGR, *Wies Współczesna*, 1970, nr. 5; Z. Piotrowski: *Społeczność Państwowych Gospodarstw Rolnych*, Koszalin: Koszal. Ośrodek Naukowy -Badawczy, 1973.

10) M. Pohoski: Migracje ze wsi do miast, Warszawa: PWE, 1963, str. 155.

kvalifikovane poslove. Međutim, taj prelazak iz sela u grad smatrao se uspehom i napredovanjem. Radeći u gradu, migranti su menjali svoja zanimanja i postali bliski životnoj situaciji gradskih stanovnika¹¹⁾

Osnovne promene u socijalno-profesionalnoj strukturi sela značajno su izmenile i uslove egzistencije stanovništva na selu. Pre svega došlo je do promena u ishrani, vrsti i količini životnih namirnica.¹²⁾ Komentarišući ove promene Helena Chojnacka napisala je: »Već u pedesetim godinama u strukturi prehrambenih artikala javile su se kvalitativne promene. Izražavale su se u laganom, ali sistematskom padu potrošnje skrobnih prehrambenih namirnica, a u porastu potrošnje artikala sa značajnim udelom belančevina...«¹³⁾

Drugi značajni pokazatelj bitnih materijalnih promena kod seoskog stanovništva predstavljaju stambeni uslovi. Kao i u drugim sferama materijalnog stanja i ovde je došlo do značajnih promena. Na primer, u 1960. godini 50% a u 1970. više od 70% seoskih kuća bilo je zidano od čvrstoga i vatrostalnog materijala, a samo 9% imalo je zemljani pod u kuhinji. Došlo je i do promena u uređenju stanova. Obogaćeni su tehničkom opremom, svuda je priključena električna energija, a postepeno se izvode vodovodne instalacije i kanalizacije. U mnogim se selima sada mogu naći domaćinstva sa najvišim standardom. Velike su promene i u naseljenosti stanova, pa je prosečan broj korisnika jedne prostorije u neprestanom padu.¹⁴⁾ Prenaseljenost u stanovima u početnom periodu Narodne Poljske nastala je kao posledica nagle migracije iz sela u grad, da bi tek posle usledilo povećanje stambene površine i izgradnja novih i većih kuća. Od 1960. do 1970. upravo je rast veličine stanova bio najznačajniji element poboljšanja stambene situacije na selu.

Osnovne tendencije promena u životnom standardu seoskog stanovništva aktuelne su i dalje: promena sadržaja prehrambenih namirnica, brži porast stambene izgradnje na selu, porast izdataka za odeću i sl. U porodičnom budžetu javljaju se i veći troškovi za kulturu, higijenu i zdravlje.

Promene u društvenoj politici dovele su i do regulisanja osnovnih socijalnih pitanja. Žitelji sela dobili su zdravstvenu zaštitu, socijalno osiguranje i društveno starateljstvo.¹⁵⁾ Treba reći da se politika podmirivanja socijalnih potreba zemljoradnika i ostalih stanovnika sela posebno razvila u godinama 1971–1975. U vezi sa tim najvažniji normativni akt bio je zakon iz 1971, kojim se reguliše zdravstvena zaštita svih zemljoradnika. Najpre su ove prinadležnosti koristili samo radnici na državnim gazdinstvima i u poljoprivrednim zadrugama, da bi 1972. došlo do potpunog izravnjanja sistema zdravstvenog osiguranja svih žitelja na selu. Istih godina raspravljalo se o problemu seoskog staračkog stanovništva. Vlada je preduzela mere da se organizuje penzija za individualne zemljoradnike. U narednim godinama izdati su novi prošireni propisi o socijalnom osiguranju kojima se i dalje poboljšavaju životni uslovi stanovništva na selu. Zahvaljujući novom zakonu proširile su se mogućnosti sticanja invalidske penzije za individualne zemljoradnike. Isti zakon dozvoljava individualnim zemljoradnicima ustupanje i prenošenje vlasništva zemlje ne samo u ruke države nego i u poljoprivredne zadruge. Na

11) M. Pohoski: op. cit., str. 187 i 192.

12) M. Czerniewska: Budżety domowe rodzin chlopskich, Warszawa: PWE, 1963, str. 240.

13) H. Chojnacka: *Dochodowość i spozycie w gospodarstwach chlopskich*, u: *Fizjonomika rolnictwa i polityka rolna*, Warszawa: KiW, 1963, str. 153 i 154.

14) A. Skaluba: Analiza aktualnej sytuacji mieszkaniowej na wsi, *Wies Współczesna*, 1973, nr. 6.

15) T. Gortat: *Ubezpieczenie społeczne*, u knjiži: *Polityka społeczna* (red.) A. Rajkiewicz, PWE Warszawa, 1976, str. 375–400.

osnovu te regulative država je u obavezi da preuzme zemlju u sledećim situacijama: kada je imanje manje od dva hektara i u slučaju staračkih domaćinstava.

Slika dinamičnih promena na selu započetih agrarnom reformom ne bi bila potpuna ako se ne prikažu promene koje su obuhvatile i uslove rada zemljoradnika što se najviše odrazilo u intenzitetu primene veštačkog đubriva i poljoprivredne mehanizacije. To se smatra značajnom merom preobražaja seoskog proizvodnog potencijala iz prirodnoga u tehnički.¹⁶⁾ Stepem korišćenja veštačkih đubriva jedan je od najviših pokazatelja modernizacije poljoprivrede. To je faktor koji stimuliše stalni porast poljoprivredne proizvodnje. Poslednjih godina svi podaci govore da individualna poljoprivredna proizvodnja intenzificiraju primenu veštačkog đubriva. To još uvek ne znači približavanje optimalnom nivou. O tome svedoči činjenica da je stepen primene veštačkog đubriva u državnim gazdinstvima dva puta veći.

Takođe su vrlo značajne društvene promene nastale primenom poljoprivredne mehanizacije i manifestuju se na razne načine. Već se danas može govoriti da je poljoprivredna mehanizacija faktor smanjenja društvene zavisnosti, jer je mehanizacija zemljoradničkih zadruga (kolka rolnice) predviđena za iznajmljivanje. Zemljoradnici koji nemaju u svom vlasništvu sredstva poljoprivredne mehanizacije koriste pomoć ovih zadruga. Time se oslobađaju vrlo često primenijavanog sistema odrađivanja što je počesto imalo karakter klasne zavisnosti. Mehanizacija je omogućila ograničenje sistema najamnog rada na većim imanjima za koja nije bilo dovoljno radne snage. S druge strane, upotreba nekih poljoprivrednih mašina, s obzirom na njihovu tehničku komplikovanost traži uzajamne usluge seoskih porodica. Ta nova situacija međusobno je povezala stanovnike sela i otvorila nove zajedničke mogućnosti savremene proizvodnje, koja se razlikuje od tradicionalne po višem stepenu organizacije rada i zahteva šire kontakte među ljudima.

Mehanizacija je, zatim, promenila organizaciju i podelu rada kao i hijerarhijski odnos u tipičnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Ona utiče neposredno na porast proizvodnje, na racionalno korišćenje vremena i na pojednostavljivanje ljudskog rada što vodi ka profesionalnoj stabilizaciji mladih zemljoradnika.

Naša analiza poljoprivrednog razvoja sela u Poljskoj ne bi bila kompletna bez kratke vizije budućnosti.

Tako se planira da u 1990. u skladu sa politikom tehničkog i društvenog preobražaja sela, individualni poljoprivrednici koriste blizu jedanaest miliona hektara obradive zemlje. To znači da će se celokupna površina, koju su na primer 1976. koristili individualni poljoprivrednici, smanjiti za 24%. Istovremeno se pretpostavlja da će se smanjiti broj individualnih poljoprivrednika a porasti prosečna veličina njihovog imanja sa šest i više hektara (1970) na deset hektara (1990). Predviđeni porast prosečne veličine individualnih imanja tesno je povezan sa smanjivanjem broja čisto poljoprivrednih porodica i napuštanjem poljoprivrednog zanimanja (blizu pet stotina i pedeset hiljada ljudi). To će se dogoditi, pre svega, zbog toga što omladina napušta poljoprivrednu proizvodnju (orientacija prema drugim profesijama), zbog povećanja broja staračkih seoskih domaćinstava, nemoćnih da i dalje obrađuju svoja imanja,

16) R. Turcki, K. Lapińska-Tyszka (i) W. Nowak: op. cit., str. 63.

i zbog formiranja seosko-radničkih imanja koja će se s vremenom pretvarati u baštenske parcele. Planira se, takođe, da u procesu promena na selu još veći deo individualnih poljoprivrednika dobije radno mesto na državnim poljoprivrednim dobrima, a da se drugi deo uključi u poljoprivredne zadruge. Stvarne razmere smanjivanja broja poljoprivrednih porodica biće značajan faktor koji će uticati na društveno-ekonomske promene na selu a posebno poboljšanje agrarne strukture individualnog sektora postići zahvaljujući povećanju površine pojedinih imanja i organizovanju individualnih zemljoradnika u proizvodne kolektive. Porast prosečne površine individualnog imanja pomoći će i razvoju tehničke opreme koja je najekonomičnija u uslovima specijalizovane proizvodnje (npr. stočarstvo, peradarstvo, monokultura). Specijalizacija individualne poljoprivrede vid je organizovane proizvodnje u kojoj je neizbežna kooperacija sa radnim organizacijama društvenoga poljoprivrednog sektora. Zahvaljujući specijalizaciji i proizvodnoj kooperaciji sa organizacijama društvenog sektora, individualna poljoprivredna imanja biće sve više povezana sa čitavim sistemom socijalističke privrede. Time će ostvariti mogućnost učešća u sistemu neposrednog planiranja ove privredne grane.

1.2. kulturno-prosvetni napredak seoskog stanovništva

Prikaz preobražaja poljskog sela u razdoblju narodne vlade ne bi bio celovit bez prikaza promena u kulturno-prosvetnom životu. Kada je u pitanju školovanje seoskog stanovništva, u posleratnom periodu pokazalo se znatno zaostajanje u odnosu na grad. A upravo nizak nivo obrazovanja bio je integralni deo društvenih karakteristika seoskog stanovništva.

U vremenu između dva svetska rata poljsko selo karakterisala je masovna nepismenost (1921. godine 39,8% seoskog stanovništva bilo je nepismeno).¹⁷⁾ Postepeni pokušaji opismenjavanja i osnovnog obrazovanja odraslih doneli su i određene rezultate. Već 1931. procenat nepismenih na selu iznosi 26,9%. Ipak se i dalje osećalo teško prodiranje škole u seosku sredinu, pa čak i osnovne. Bilo je nekoliko razloga za takvo stanje. Pre svega, nerazvijenost školske mreže, nedostatak odgovarajućih prostorija, nedostatak nastavnog kadra i drugih činilaca.

Glavni zadatak nove vlade u Poljskoj bio je likvidacija nepismenosti i uspostavljanje obaveznog školovanja za svu decu do četrnaest godina (kasnije do petnaest). Obrazovanje u srednjoj školi postaje demokračićnije, usvojen je jedinstven program vaspitanja i obrazovanja, uvedeno je besplatno školovanje, povećan je broj učenika i nastavnika, proširena je školska mreža. Ovi zahtevi prosvetne politike provode se tokom celog posleratnog perioda i čine polaznu osnovu za menjanje obrazovnog nivoa poljskog sela.

Razvoj školstva na selu u posleratnoj Poljskoj obuhvatio je pet etapa.¹⁸⁾ Prva etapa (1944–1948) zapravo je vreme formiranja osnova novog školskog sistema kada je obnovljena školska infrastruktura i izgrađeno dosta novih škola.

17) Spis powszechy 1921, 1931, Rocznik Statystyczny 1937, Warszawa, GUS, 1937.

18) M. Szymański: Przemiany oświatowe na wsi w Polsce Ludowej, **Zbiorcza Szkoła Gminna**, 1979, nr. 3.

U drugoj etapi (1949–1960) došlo je do sistematskog razvoja osnovnih sedmorazrednih škola i proširenja osnovnog obrazovanja. U realizaciji školskih obaveza bilo je i dosta teškoća. Na primer, u toku školske godine 1958/59 od sto dvadeset hiljada dece od sedam godina, koja nisu ispunjavala školske obaveze, čak je sto hiljada bilo sa sela.¹⁹⁾

Treću etapu (1961–1970) predstavlja vreme školske reforme i produžavanja osnovnog obrazovanja na osam godina. Bilo je to vreme punog razvoja osmogodišnjih škola na selu.

Četvrtu etapu (1971–1977) čini vreme izrade koncepcije i priprema uslova za reformu sistema nacionalnog obrazovanja, čiji je osnovni cilj bio proširenje srednjeg obrazovanja. U odlukama VI i VII kongresa Poljske ujedinjene radničke partije naglašena je potreba izjednačavanja nivoa rada škole na selu i škole u gradu kao i neophodnost obezbeđenja istih uslova za obrazovanje srednjoškolske omladine. Komitet eksperata, kao i veliki broj naučnih istraživanja problema savremenog obrazovanja na selu umnogome su pomogli ostvarivanju funkcije školstva u seoskim sredinama. Kao rezultat ovih istraživačkih napora javlja se koncepcija **opštinskih centralnih škola** na selu (zbiorcze szkoly gminne) uvedenih 1972.

Peta i poslednja etapa razvoja obrazovanja na selu počela je 1978/79 uvođenjem programa desetgodišnjeg obaveznog osnovnog školovanja.

Cilj započete reforme bio je da omogući nastavak obrazovanja u srednjim školama. Stvaranje uslova i mogućnosti za srednje obrazovanje omladine na selu ima veliki značaj za dalji razvoj zemlje, omogućava ublažavanje društvenih razlika između grada i sela, stvara značajne premise za dalju modernizaciju poljoprivrede i poboljšanjem kvalifikacionih struktura i znanja omogućava seoskoj omladini da pređe u grad. Ovom reformom zadovoljavaju se i težnje seoskog stanovništva ka prosvetivanju sela kao i narastajuće potrebe nacionalne privrede.

Realizacija tako značajnog prosvetnog zadatka kao šta je popularizacija srednjeg obrazovanja bila je moguća samo zahvaljujući dotadašnjem razvoju prosvete. Vrlo je brzo uvedena obaveza predškolskog vaspitanja šestogodišnje dece. Sada već 96% te dece pohađa predškolske ustanove, što je krupan korak u poređenju sa 1970, kada je taj procenat bio znatno manji (36%). Uočljive su i korisne promene u organizacionoj strukturi osnovnih škola. Od 1972. na selu se organizuju tzv. **opštinske centralne škole**. Ove su škole nov vid organizacije obrazovanja i vaspitanja dece i omladine na selu i imaju zadatak da stvore najbolje uslove za realizaciju programa osmogodišnje škole uz učešće nastavnika predmetne nastave. Kao centralne škole one treba da učestvuju u razvoju i radu drugih osnovnih škola (potpunih sa osam razreda i nepotpunih) u manjim selima i da koordiniraju njihov rad u okviru takozvanih **opštinskih centralnih škola**. Ovakve centralne škole nalaze se samo u većim selima, imaju sve razrede osnovne škole i na višem su nivou organizacije rada.

U svakoj od njih radi se onako kako to uslovi sredine dozvoljavaju. Učenici iz nepotpunih škola nastavljaju osnovno obrazovanje u centralnim školama. One predstavljaju organizovan i koordiniran sistem manjih škola i vanškolskih institucija odgovornih za prosvetno-vaspitni rad na selu. Centralna škola svoj rad organizuje uz pomoć ostalih vaspitnih,

19) W. Ozga: Organizacja szkolnictwa w Polsce, Warszawa, PZWS, 1960. str. 294.

socijalnih, kulturno-prosvetnih ustanova na selu. Zahvaljujući tome, ona je u svojoj praksi donekle uspela da realizuje vaspitnu i obrazovnu funkciju na sledeći način: obrazovnim radom obuhvaćena su sva deca počev od šeste godine, te omladina i odrasli; organizuju se i kompenzacione grupe za decu koja zaostaju u redovnom školovanju; osmišljeno se organizuje slobodno vreme dece, pa i odraslih; organizuje zdravstveno i higijensko obrazovanje dece i odraslih; organizuje se saradnja sa kulturno-prosvetnim i zdravstvenim ustanovama, poljoprivrednim i društveno-političkim organizacijama.

Organizaciji centralnih škola u širem obimu prethodilo je osnivanje dvanaest eksperimentalnih škola. Ovaj obimniji istraživački projekat izvođen je u godišnjem razdoblju (1970–1973). Ispitivane su mogućnosti za saradnju škole i lokalne seoske društvene sredine. Istraživanje se sastojalo u organizovanju i praćenju rada eksperimentalnih škola, pri čemu je glavni akcenat stavljen na: a) poboljšanje kvaliteta nastavne aktivnosti u školi (npr. uvođenje organizaciono-metodičkih inovacija); b) proširenje starateljske funkcije škole (npr. pojačana briga o deci za koje se roditelji s bilo kojih razloga nisu kadri da brinu); c) bogaćenje vidova saradnje između škole i sredine, škole i porodice.

Tokom narednih godina koncepcija centralnih škola vrlo je uspešno realizovana.²⁰⁾ Već do polovine 1979/80 škole ovoga tipa osnovane su u svim seoskim sredinama. Treba reći da su ovakve škole vrlo osetljive na sve društvene promene. Na primer, tamo gde opada natalitet dolazi do reorganizacije centralnih škola i ponovnog osnivanja malih škola od I i II ili od I–IV razreda. To se obavlja planski i u skladu sa potrebama lokalne sredine.

Formiranje centralnih škola u seoskim sredinama dovelo je do sistematskog smanjivanja broja škola sa nižim organizacionim nivoom, odnosno do ukidanja kombinovanih odeljenja. Danas samo 9% đaka uči u takvim odeljenjima. U značajnom je porastu broj škola sa više odeljenja i širim nastavnim kadrom (sedam i više nastavnika predmetne nastave). Danas na selima funkcioniše tri puta više takvih škola u odnosu na predratne škole sa četiri nastavnika. U toku školske godine 1975/76 procenat škola sa više odeljenja iznosio je 49,2% a sa nižim stepenom organizacije bilo je 26,3% svih školskih institucija na selu.

U tom posleratnom periodu postignut je takođe i visok nivo srednjeg obrazovanja. Povećano je učešće seoske omladine u srednjim školama opšteg obrazovanja, tehničkim i drugim stručnim školama i postignuta je bolja priprema učenika za dalje školovanje.

U srednjim školama opšteg obrazovanja pokušava se sistematski i konsekventno jačati efikasnost vaspitno-didaktičkog rada. To je ostvareno poboljšavanjem didaktičke baze škole i povećanjem stručnih kvalifikacija nastavnika. Učinjeni su napor da se nastavni planovi i programi prilagode sposobnostima i interesovanjima učenika. U toku školske godine 1973/74 uveden je nastavni plan od četiri smera: 1. opšteg; 2. matematičko-fizičkog; 3. humanističkog (filozofskog); 4. prirodnog smera sa hemijom. Takođe se planira postepeno uvođenje proširenog programa fizičke aktivnosti. Poslednjih godina uočava se da procenat učešća seoske omladine u srednjim školama opšteg obrazovanja stalno raste.

20) Tako su 1973. formirane 723 centralne škole; 1974. taj se broj povećao na 1.226; 1975. iznosio je 1.512; 1976. godine 1.585; 1977. godine 1.639; tokom školske godine 1978/79. u 2.384 seoskih opština funkcionisalo je 1.727 centralnih škola, tj. 72,4%.

Praćenje rada stručnih škola pokazuje da su one tesno povezane sa potrebama nacionalne privrede zemlje i da se stalno usavršavaju. Usavršava se i njihova organizaciono-programska struktura, modernizuje se školska mreža, unapređuje nivo obrazovanja u pojedinim profesijama i specijalnostima sa ciljem da ovaj tip škole zadovolji potrebe privrede i društva. O statusu stručnih škola govori podatak da od 93,5% svršenih osnovaca 73,7% nastavlja školovanje u stručnim školama. Od toga je u toku 1972/73 u srednjotehničkim školama bilo 11,4% seoske omladine, a u toku 1974/75 već 14,5%.²¹⁾ I u narednim godinama procenat seoske omladine u srednjim tehničkim i stručnim školama stalno raste. Može se tvrditi da je u čitavoj Poljskoj porastao broj srednjoškolaca poreklom iz seoskih sredina. Na primer, školske godine 1971/72 79,5% svršenih osnovaca iz seoskih sredina nastavilo je dalje obrazovanje u srednjim školama, a 1972/73 već 82,5% da bi u toku 1974/75 taj procenat iznosio 87,9%.

Međutim, dominirajući nivo obrazovanja seoskog stanovništva jeste osnovna škola. Zemljoradnici sa nepotpunom osnovnom školom, ili bez škole i dalje su brojni (43,6%) mada se njihov broj sistematski smanjuje. Međutim, od 1960. do 1974. procenat srednje obrazovanih, poreklom sa sela porastao je čak tri puta (sa 2,1% na 6,5%).

Socijalno-ekonomski i kulturni preobražaj poljskog društva uslovio je, pored obaveznog redovnog obrazovanja, i potrebu konstantnog poboljšavanja i usavršavanja stručnih kvalifikacija kao i sistematsku obnovu znanja tokom celog života. U savremenom sistemu edukacije obrazovanje odraslih zauzima značajno mesto i ima važnu ulogu u razvoju i usavršavanju stručnih kvalifikacija i opšteg obrazovanja zaposlenih radnika. Taj je problem posebno značajan za seosku sredinu.

Smernicama društvenog plana usvojen je program po kojemu je trebalo da se stručni kvalifikovani kadar u poljoprivredi uveća za tri puta. To je trebalo realizovati u saradnji i dogovoru sa Ministarstvom prosvete i vaspitanja i sa Ministarstvom poljoprivrede. Po toj osnovi svaki poljoprivredni radnik, star najmanje 21 godinu i sa najmanje šest završenih razreda osnovne škole, može nastaviti obrazovanje u stručnim poljoprivrednim školama, odnosno kvalifikovani radnici mogu nastaviti svoje obrazovanje u srednjim stručnim poljoprivrednim školama.

Pored takvih mogućnosti poboljšanja stručnih kvalifikacija u poljoprivrednoj delatnosti, opštinske prosvetne zajednice u Poljskoj u obavezi su da u saradnji sa lokalnim administrativnim predstavnicima poljoprivrede organizuju dodatno školovanje i van školskog sistema vaspitanja i obrazovanja, pre svega, u vidu tečajeva za pripremu mladih zemljoradnika za sticanje viših kvalifikacija. Do 1980. broj zemljoradnika sa stečenim kvalifikacijama porastao je za dva puta, a pretpostavlja se da bi do 1990. trebalo da se poveća čak za tri puta.²²⁾ Značajan uticaj na porast broja kvalifikovanih radnika zaposlenih u poljoprivredi ima, takođe, odluka Ministarstva prosvete i vaspitanja da stručne ispите za zvanje kvalifikovanog zemljoradnika mogu polagati svi sada zaposleni u poljoprivredi sa završenom osnovnom školom, ali mlađi od trideset i pet godina i pod uslovom da uspešno obrađuju zemlju. Na mogućnost poboljšanja kvalifikacione strukture poljoprivrednih radnika utiče i postojanje pripremnih kurseva za polaganje vanrednih ispita u osnovnom i srednjem obrazovanju.

21) Rocznik Statystyczny Szkolnictwa 1974/75, Warszawa: GUS, 1975.

22) B. Dylak: Podnoszenie kwalifikacji rolników, *Zbiorcza Szkoła Gminna*. 1978. nr. 3.

Za razvoj sela i poljoprivrede značajni su narodni univerziteti koji postoje u okviru seoskih opština. Novi i dobro zamišljeni, oni omogućavaju uzdizanje osnovnog znanja zemljoradnika i pomažu njihovom opštem kulturno-prosvetnom razvoju. U ostvarivanju programa ovih institucija mogu mnogo da pomognu i centralne škole koje su tesno povezane sa lokalnom sredinom. Ove škole, pored svoje osnovne funkcije (rada sa decom i omladinom) ispunjavaju i kompenzacionu funkciju u procesu školovanja odraslih, koji naknadno stiču osnovno obrazovanje ili stručne kvalifikacije. Uglavnom, sve škole tog tipa organizuju opšteobrazovnu nastavu u okviru programa osnovnih i stručnih škola sa ciljem uzdizanja znanja i kvalifikacija odraslih kao i pedagoškog obrazovanja roditelja. Dosadašnji najpopularniji vidovi obrazovanja odraslih bili su: univerzitet za roditelje, večernje škole za radnike bez osnovne škole, pripremni kursevi za polaganje ispita za zvanje kvalifikovanog zemljoradnika.²³⁾ Pored ovih vidova obrazovanja odraslih, u manjim razmerama zastupljeni su i tečajevi stranih jezika, diskusione tribine, upoznavanje književnosti i slično.

Vladina ministarstva vode doslednu politiku u oblasti kulture, usmerenu ka prevazilaženju istorijskih razlika u razvoju kulture na selu i u gradu.²⁴⁾ Sve više se radi na popularizaciji knjige, postepenom obogaćivanju sela sredstvima masovnih komunikacija i na organizovanju raznih prosvetno-kulturnih manifestacija i vidova samousavršavanja kod kuće.

Praksa pokazuje da kultura i prosveta dopiru na selo pre svega putem knjige, štampe, radija i televizije. Zanimljivo je videti kako su se razvijala pojedinačna sredstva komunikacije na selu u Poljskoj. Treba reći da je to zamašan i često netačno predstavljen problem zbog delikatne organizacije prikupljanja podataka. Iznećemo samo neke od podataka koji daju sliku tog problema u prošlosti i sadašnjosti.

Pedesetih je godina u Poljskoj broj narodnih biblioteka na selu iznosio blizu tri hiljade, a već deset godina kasnije dva puta više. Narednih godina tempo formiranja narodnih biblioteka bio je sporiji, ali je u porastu broj manjih institucija, takozvanih bibliotečnih odeljenja. Ove institucije aktivno su delovale popularišući knjige i časopise, organizirajući olimpijade i sezonsku prodaju stručnih knjiga i druge literature.²⁵⁾ Sve su masovnije organizovane razne sekcije, književne večeri, klubovi prijatelja knjige, pozorišne i pesničke tribine. U čitavom posleratnom periodu otvara se sve više knjižara na selu. Treba takođe naglasiti da se u poslednje vreme povećao broj čitalaca štampe, naročito sa formiranjem društvenih klubova, otvaranjem prostorija za kulturno-zabavni život, kao i sa postavljanjem prodajnih mesta za štampu. Na taj način stvorena je mogućnost velikom broju ljudi sa sela da koriste časopise, novine, zbornike.

Na selo stižu i radio i televizija. Prema podacima iz 1970. na hiljadu stanovnika bilo je šezdeset devet vlasnika televizora, a već 1977. broj je povećan i iznosi sto pedeset i pet na hiljadu stanovnika. Ako se uzme u obzir i činjenica da se televizijski program na selu obično prati u širem krugu (npr. u domovima kulture) onda je broj gledalaca znatno veći.

23) G. Pańtak: Rola szkoły w wyrównywaniu poziomu kształcenia mieszkańców wsi, *Zbiorecza Szkoła Gminna*, 1979, nr. 1.

24) Videti: E. Jagiello-Lysiowa: Przemiany kulturalne wsi, *Wies i Rolnictwo*, 1976, nr. 3; M. Strak: O dynamice zmian dostępu do kultury, *Wies Współczesna*, 1976, nr. 5.

25) T. Piłch: Zagadnienie efektywności kulturalnej i oświatowej, *Studia Pedagogiczne*, t. XVIII, Ossolineum. Warszawa—Wrocław—Kraków, 1970.

Statistički podaci pokazuju da selo ima veliki broj slušalaca radio-programa. Preko tri miliona stanovnika sluša program koji nudi izbor raznovrsnih emisija namenjenih seoskom stanovništvu, kako starijoj, tako i mlađoj generaciji. Na osnovu podataka, broj vlasnika radio-prijemnika u 1977. iznosio je preko tri miliona.

Istovremeno sa izgradnjom posleratne Poljske javljaju se na selu i prvi bioskopi. Uslovi za razvoj bioskopske mreže bili su teški, jer je odmah posle rata postojalo svega četrdeset devet stalnih bioskopskih dvorana sa redovnim filmskim programom. Bioskopi se postepeno razvijaju kao i biblioteke. Ovakva situacija trajala je do polovine šezdesetih godina, kada se privremeni bioskopi transformišu u stalne, ili »pokretne« koji putuju od sela do sela. Kasnije je došlo do smanjenja broja bioskopa.

Pored navedenih institucija (biblioteka, bioskopa) na selu su osnovani i drugi kulturni centri: domovi kulture, prostorije za kulturno-zabavni rad, klubovi zemljoradnika, klubovi ljubitelja knjige i drugi. Zahvaljujući brojnosti takvih institucija došlo je do kulturno-prosvetnog razvoja seoskog stanovništva i bolje organizovanog zabavnog života na selu.

Teško je u kratkom pregledu predstaviti bogatstvo kulturnog života savremenog sela. Ali već iz osnovnih vidova kulturno-prosvetne delatnosti može se uočiti do kakvih je burnih promena došlo u vreme izgradnje Narodne Poljske. Pored ovih planskih aktivnosti, usmerenih ka promenama u kulturnom životu sela, srećemo se i sa promenama neplanskog karaktera izazvanim privrednim preobražajem cele zemlje. Veliki broj stanovnika sa sela, u momentu dinamičnog procesa industrijalizacije zemlje, dobio je nova radna mesta u gradu a na taj način mogućnost da neposredno prati i učestvuje u kulturnom životu grada. Razvoj komunikacija i oživljavanje kontakta sa gradom približio je seoskoj sredini gradske obrasce kulturnog života. Treba reći na kraju i to, da se današnje razlike između grada i sela uočavaju u broju raznovrsnih prosvetno-kulturnih institucija, a ne u kvalitetu njihovog rada. Još uvek na selu nije dovoljno bogata mreža ovih ustanova u odnosu na gradsku sredinu.

Katarzyna Piorkowska-Petrović

Economic, Social and Cultural Changes in the Polish Village

Summary

The transformation of the agrarian, class and socio-professional structure of the Polish village after World War II primarily results from socio-political change and the intense process of industrialization and urbanization that swept over the whole country. Changes in agriculture resulted from the agricultural reform which included four important problems: peasant land, (the social structure of the peasants and their socio-political status), agriculture and the relationship between the village and the town, and between agriculture and industry.

The village continues to develop in harmony with the policy of its technological and social transformation. An improvement of the agrarian structure of individual production is especially to be expected thanks to an increase of the area of private farms and the organization of farmers into production collectives.

During the development of national Poland there were also great changes in the cultural and educational life of the rural population. The first task of the new government was to get rid of illiteracy and it introduced compulsory education for all children up to the age of 14 (later 15). This consistent policy in the field of cultural development is continuing, and its main aim is to overcome cultural differences between the village and the town. The already existing network of libraries, cinemas, halls of culture, clubs and other institutions of that type is being expanded. ●

Изменения в хозяйственной, общественной и культурной жизни в селе Польши

Резюме

Преобразование аграрной, классовой и социально-профессиональной структуры в польской деревне после второй мировой войны обусловлено в первую очередь общественно-политическими изменениями и интенсивным процессом индустриализации и урбанизации страны. Изменения в аграрном секторе произошли за счет проведения сельскохозяйственной реформы которой охвачены четыре важные проблемы: земля крестьян (общественная структура крестьян и их социально-политическое положение), сельское хозяйство и отношение село-город, или сельское хозяйство — промышленность.

Развитие села продолжается и дальше в соответствии с политикой технического и общественного преобразования села. Прежде всего ожидается улучшение аграрной структуры индивидуального производства благодаря увеличению площади отдельных имуществ и организации единоличных крестьян в производственные коллективы. В период постройки народной Польши произошли также бурные перемены в культурно-образовательной жизни сельского населения. Первой задачей нового правительства явилась ликвидация неграмотности и введение обязательного образования до четырнадцатилетнего возраста (позднее до пятнадцати лет). И дальше проводится последовательная политика в области развития культуры в селе и городе. Расширяется сеть уже существующих библиотек, кинотеатров, домов культуры, клубов и остальных учреждений этого типа. ●